

УДК 35.08

DOI: <https://doi.org/10.31470/2786-6246-2025-11-100-107>

Олійник Наталія, аспірант кафедри публічного управління та адміністрування Університету Григорія Сковороди в Переяславі

Oliinyk Nataliia, Postgraduate student of the Department of Public Management and Administration at Hryhorii Skovoroda University in Pereiaslav

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0008-2346-9908>

ПОНЯТІЙНО-КАТЕГОРІАЛЬНИЙ АПАРАТ ДОСЛІДЖЕННЯ МЕХАНІЗМІВ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ СТАНДАРТИЗАЦІЇ

CONCEPTUAL AND CATEGORICAL APPARATUS FOR THE STUDY OF PUBLIC ADMINISTRATION MECHANISMS IN THE FIELD OF FORMING A NATIONAL STANDARDIZATION SYSTEM

Анотація. У статті систематизовані наукові дослідження щодо поняття механізми публічного управління у сфері формування системи національної стандартизації. Зауважено, що у сучасних умовах глобалізації та європейської інтеграції України гармонізація національних стандартів з міжнародними нормами є необхідною умовою для розвитку промисловості, технологічного прогресу та залучення іноземних інвестицій. Відсутність ефективного публічного управління у сфері стандартизації може призвести до фрагментації нормативної бази, ускладнення ведення бізнесу, зниження якості продукції та порушення принципів добросовісної конкуренції. Зазначено, що система національної стандартизації є комплексним механізмом державного регулювання та саморегулювання, який забезпечує встановлення єдиних вимог до продукції, послуг і процесів у країні, сприяє захисту здоров'я та безпеки громадян, розвитку економіки та технологічного прогресу, а також інтеграції України у міжнародну систему стандартизації. Обґрунтовано поняття «механізми публічного управління у сфері формування системи національної стандартизації», яке пропонується розглядати як сукупність інституційних, нормативно-правових, організаційно-адміністративних та економічних інструментів, які використовуються державними органами, громадськими інституціями та іншими зацікавленими суб'єктами для забезпечення розробки, впровадження та контролю за національними стандартами з метою підвищення якості продукції, безпеки, конкурентоспроможності економіки та інтеграції у міжнародні ринки.

Механізми публічного управління у сфері формування системи національної стандартизації є ключовими інструментами державної політики, що забезпечують регулювання, контроль та розвиток стандартів на національному рівні. Вони включають правові, інституційні, економічні, організаційні, інформаційні та контрольні-наглядні заходи, які разом створюють ефективну систему регулювання. В умовах європейської інтеграції України важливим аспектом є гармонізація національних стандартів із міжнародними нормами, що сприятиме підвищенню якості вітчизняної продукції, її конкурентоспроможності та інтеграції у світові ринки.

Ключові слова: публічне управління, механізми публічного управління, стандарти, стандартизація, національна стандартизація, механізми публічного управління у сфері формування системи національної стандартизації.

Abstract. The article systematizes scientific research on the concept of public administration mechanisms in the field of forming a national standardization system. The author notes that in modern conditions of globalization and European integration of Ukraine, the harmonization of national standards with international norms is a necessary condition for the development of industry, technological progress, and attracting foreign investment. The lack of effective public administration in the field of standardization can lead to fragmentation of the regulatory framework, complications of doing business, reduction of

product quality, and violation of the principles of fair competition. The article states that the national standardization system is a comprehensive mechanism of state regulation and self-regulation, which ensures the establishment of uniform requirements for products, services, and processes in the country, contributes to the protection of the health and safety of citizens, the development of the economy and technological progress, as well as the integration of Ukraine into the international standardization system. The author substantiates the concept of "public governance mechanisms in the field of forming a national standardization system", which is proposed to be considered as a set of institutional, regulatory, organizational, administrative, and economic instruments used by state bodies, public institutions, and other interested parties to ensure the development, implementation, and control of national standards in order to improve product quality, safety, the competitiveness of the economy and integration into international markets.

Public governance mechanisms in the field of forming a national standardization system are key instruments of state policy that ensure regulation, control, and development of standards at the national level. They include legal, institutional, economic, organizational, information and control, and supervisory measures, which together create an effective regulatory system. In the context of Ukraine's European integration, an important aspect is the harmonization of national standards with international norms, which will contribute to improving the quality of domestic products, their competitiveness, and integration into world markets.

Keywords: public administration, public administration mechanisms, standards, standardization, national standardization, public administration mechanisms in the field of forming a national standardization system.

Постановка проблеми. Актуальність вивчення питання механізмів публічного управління у сфері формування системи національної стандартизації зумовлена зростаючою роллю стандартів у забезпеченні якості продукції та послуг, інтеграції національної економіки у світові ринки, підвищенні конкурентоспроможності вітчизняних виробників, захисті прав споживачів та реалізації державної політики у сфері технічного регулювання. У сучасних умовах глобалізації та європейської інтеграції України гармонізація національних стандартів з міжнародними нормами є необхідною умовою для розвитку промисловості, технологічного прогресу та залучення іноземних інвестицій. Відсутність ефективного публічного управління у сфері стандартизації може призвести до фрагментації нормативної бази, ускладнення ведення бізнесу, зниження якості продукції та порушення принципів добросовісної конкуренції. Водночас налагоджена система державного регулювання, що включає правові, економічні, організаційні, інформаційні та контрольні механізми, сприяє створенню прозорого, ефективного та стабільного середовища для формування, впровадження та моніторингу стандартів. Дослідження цього питання дозволяє виявити недоліки чинної системи управління, розробити пропозиції щодо її вдосконалення, адаптувати міжнародний досвід та забезпечити системний підхід до регулювання стандартів в Україні. Це особливо важливо у контексті реалізації Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, що передбачає імплементацію європейських стандартів та приведення вітчизняного законодавства у відповідність до вимог ЄС. Таким чином, вивчення механізмів публічного управління у сфері національної стандартизації є не лише теоретично значущим, а й має практичне значення для сталого розвитку країни, забезпечення економічної безпеки та підвищення добробуту суспільства.

Аналіз останніх публікацій. Проблеми визначення поняття «стандарти», «стандартизації», «національної стандартизації», механізмів розробки та

впровадження національної стандартизації, формування стандартизації в різних галузях економіки, їх основні аспекти аналізують економісти, правознавці, соціологи, зокрема: І. Березанська, Л. Валага, Л. Віткін, С. Вознюк, Н. Грицюк, П. Дрок, В. Дятлова, Є. Калінський, О. Нагорна, І. Оносова, А. Пірогова та ін. Водночас, відсутні системні дослідження у галузі публічного управління щодо механізмів публічного управління у сфері формування системи національної стандартизації.

Мета статті – систематизувати наукові підходи до понятійно-категоріального апарату дослідження механізмів публічного управління у сфері формування системи національної стандартизації.

Виклад основного матеріалу. У науковій літературі поняття «механізм публічного управління» [1-3] аналізується різними науковцями і має різне значення. Так, на нашу думку, механізм публічного управління є сукупністю організаційних, правових, економічних, соціальних та інформаційних засобів, за допомогою яких здійснюється державне управління суспільними процесами для досягнення стратегічних цілей розвитку держави, забезпечення ефективності діяльності публічних інституцій, реалізації прав і свобод громадян, а також задоволення суспільних потреб. Він включає систему методів, принципів, процедур та інструментів, які використовуються органами державної влади та місцевого самоврядування з метою регулювання різних сфер суспільного життя.

Основу механізму публічного управління становлять нормативно-правові акти, які визначають компетенцію державних органів, порядок прийняття управлінських рішень, а також відповідальність за їх реалізацію. Законодавче підґрунтя формує інституційну базу, в межах якої функціонують органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування та інші публічні структури [3].

Важливим елементом механізму є інституційна складова, яка включає державні органи, місцеві адміністрації, спеціалізовані агентства, громадські організації та інші суб'єкти, що беруть участь у процесах управління. Інституційний аспект передбачає розподіл повноважень, визначення відповідальних органів та їхньої взаємодії між собою, а також із громадськістю, бізнесом та міжнародними структурами.

Функціонування механізму публічного управління забезпечується організаційними механізмами, які включають планування, координацію, моніторинг, контроль та оцінку ефективності реалізації управлінських рішень. Організаційні механізми охоплюють систему адміністративних процедур, регламентованих заходів та управлінських технологій, що сприяють досягненню поставлених завдань.

Економічний механізм публічного управління проявляється через розподіл фінансових ресурсів, бюджетне планування, систему оподаткування, державні інвестиції та фінансове стимулювання різних секторів економіки. Він спрямований на підтримку економічної стабільності, розвиток підприємництва, підвищення ефективності використання державних коштів та забезпечення фінансової спроможності публічних інституцій.

Важливою складовою механізму публічного управління є інформаційний механізм, який забезпечує прозорість, доступність та відкритість управлінських рішень, а також зворотний зв'язок між владою та суспільством. Інформаційні технології відіграють ключову роль у забезпеченні ефективного управління, сприяючи цифровізації державних послуг, електронному врядуванню та розвитку інформаційної взаємодії між різними суб'єктами управління.

Контрольний механізм передбачає систему державного і громадського нагляду за виконанням управлінських рішень, запровадження антикорупційних заходів, проведення аудитів, перевірок та оцінку ефективності функціонування державних інституцій. Контрольна діяльність може здійснюватися як внутрішніми державними органами, так і незалежними установами, громадськими організаціями та міжнародними партнерами.

Таким чином, механізм публічного управління є комплексною багаторівневою системою, що поєднує правові, адміністративні, економічні, організаційні та інформаційні інструменти для забезпечення ефективного функціонування державного управління. Його головна мета полягає у створенні умов для сталого розвитку суспільства, забезпеченні добробуту громадян, реалізації державної політики та формуванні ефективної взаємодії між владою та суспільством.

Тепер розглянемо наукові підходи до поняття «стандарт». В онтологічному сенсі стандарти ґрунтуються на узагальнених результатах науки, техніки та практичного досвіду та спрямовані на досягнення оптимальної користі для суспільства. У етимологічному сенсі термін «стандарт» означає зразок, якому повинні задовольняти речі, предмети, явища за розміром, формою, якістю, а також документ, що містить відповідні відомості [4]. Тобто стандарт (від англ. *standard* – зразок, норма) розглядається як еталон, шаблон, зразок, модель, що береться та розуміється як основа для звіряння з ним інших об'єктів чи властивостей [5].

З іншого боку, стандарт – це нормативний документ, розроблений на основі згоди сторін і затверджений уповноваженим органом, в якому визначаються для тривалого і постійного користування правила, характеристики або загальні принципи, що зачіпають різні види діяльності або їх результат. Завдання цього документа – досягти кращого ступеня впорядкування у заданій галузі [5]. Стандарти розробляються як на матеріальні предмети (продукцію, зразки речовин), так і на норми, правила та вимоги в різних галузях.

Водночас, стандартизація має безліч телеологічних домінант: вона забезпечує безпеку продукції, робіт, послуг для навколишнього середовища, життя, здоров'я та майна громадян; технічну та інформаційну сумісність, а також взаємозамінність продукції; єдність вимірів: економію ресурсів, підвищення енергоефективності та зниження енерго- та матеріаломісткості продукції, робіт та послуг; безпеку суб'єктів господарювання з урахуванням ризику виникнення природних та техногенних катастроф, інших надзвичайних ситуацій. Так, жодна наука не може розвиватися без елементів стандартизації, будь-яка діяльність настільки впорядкована і, відповідно, ефективна, наскільки вона стандартизована [6].

Таким чином, стандартизація – нормативний метод забезпечення якості продукції, це процес встановлення та застосування правил з метою впорядкування в певній галузі на користь та за участю всіх зацікавлених сторін, зокрема, для досягнення загальної максимальної економії з дотриманням функціональних умов та вимог безпеки [7].

Мета стандартизації, як і об'єкт, безпосередньо виходить із вищезгаданих визначень – виявлення найбільш правильного та управлінського варіанта, тобто знаходження оптимального рішення. Знайдене рішення дає можливість досягти оптимального впорядкування у певній галузі стандартизації. Для перетворення цієї можливості насправді необхідно, щоб знайдене рішення стало надбанням великої кількості органів влади, юридичних осіб, фахівців, громадськості,

громадян. Тільки при загальному та багаторазовому використанні цього рішення існуючих та потенційних завдань можливий управлінський ефект від проведеного впорядкування.

Науковці розглядають систему національної стандартизації як сукупність взаємопов'язаних правових, організаційних, методологічних та інституційних механізмів, які забезпечують розробку, впровадження, застосування, перегляд та контроль за національними стандартами, що встановлюють вимоги до продукції, послуг, процесів, систем управління, термінології та методів випробувань з метою забезпечення їх якості, безпеки, взаємозамінності та сумісності. Вона є ключовим елементом регулювання технічної політики держави, спрямованої на підвищення конкурентоспроможності економіки, захист прав споживачів, підтримку інноваційного розвитку та інтеграцію у світову економічну систему [7; 8].

Система національної стандартизації включає нормативно-правову базу, яка визначає правові засади та принципи стандартизації, порядок розробки, прийняття, перегляду та скасування стандартів, а також відповідальність за їх дотримання. До її основних компонентів належать законодавчі та підзаконні акти, що регулюють діяльність у сфері стандартизації, у тому числі міжнародні угоди та директиви, які визначають вимоги щодо гармонізації національних стандартів з міжнародними та регіональними нормами.

Система національної стандартизації активно взаємодіє з міжнародними та регіональними системами стандартизації, зокрема шляхом співпраці з такими організаціями, як Міжнародна організація зі стандартизації ISO, Міжнародна електротехнічна комісія IEC, Європейський комітет зі стандартизації CEN та Європейський комітет зі стандартизації в електротехніці CENELEC. Гармонізація національних стандартів із міжнародними дозволяє усунути технічні бар'єри у торгівлі, сприяє розвитку експорту та підвищенню конкурентоспроможності української продукції на світових ринках [9].

Таким чином, система національної стандартизації є комплексним механізмом державного регулювання та саморегулювання, який забезпечує встановлення єдиних вимог до продукції, послуг і процесів у країні, сприяє захисту здоров'я та безпеки громадян, розвитку економіки та технологічного прогресу, а також інтеграції України у міжнародну систему стандартизації.

Механізми публічного управління у сфері формування системи національної стандартизації охоплюють сукупність методів, інструментів, процедур і регуляторних практик, за допомогою яких держава організовує, координує та контролює діяльність, пов'язану з розробкою, впровадженням та вдосконаленням національних стандартів. Вони спрямовані на забезпечення єдності технічних регламентів, відповідності міжнародним нормам, підвищення конкурентоспроможності національної економіки та захист інтересів суспільства.

До основних механізмів публічного управління у цій сфері належать:

- 1) нормативно правові механізми (законодавче регулювання процесів стандартизації, включаючи ухвалення законів та підзаконних актів; визначення правового статусу органів стандартизації, їхніх функцій та відповідальності; гармонізація національного законодавства зі світовими та європейськими нормами, такими як ISO, IEC, EN);
- 2) інституційні механізми (наявність спеціалізованих державних органів, таких як центральні органи виконавчої влади (наприклад, Міністерство економіки України), які здійснюють загальне керівництво у сфері стандартизації; діяльність Національного органу стандартизації, що

- координує розробку та перегляд національних стандартів; участь акредитованих технічних комітетів у підготовці та експертизі стандартів);
- 3) економічні механізми (фінансування процесів стандартизації через державний бюджет, міжнародні гранти, власні ресурси підприємств та внески учасників ринку; використання економічних стимулів для суб'єктів, які дотримуються стандартів, наприклад, податкові пільги або державні преференції для сертифікованої продукції; впровадження ринкових механізмів регулювання якості через систему сертифікації та ліцензування);
 - 4) організаційні механізми (розробка стратегій, програм та планів дій для впровадження національних стандартів; формування ефективної системи контролю та моніторингу відповідності продукції та послуг встановленим стандартам; організація професійної підготовки фахівців у сфері стандартизації та проведення консультаційних заходів);
 - 5) інформаційно-комунікаційні механізми (забезпечення прозорості та відкритості процесу стандартизації через електронні реєстри, публікації нормативних документів, громадські обговорення; популяризація стандартів серед виробників, споживачів, бізнесу та державного сектору; взаємодія з міжнародними організаціями, зокрема, Європейським комітетом зі стандартизації (CEN) та Міжнародною організацією зі стандартизації (ISO));
 - 6) контрольо-наглядові механізми (запровадження системи державного нагляду та аудиту за дотриманням стандартів; встановлення санкцій за порушення вимог національної стандартизації; сертифікація продукції та виробничих процесів із метою гарантування відповідності нормативним вимогам).

Ефективна система національної стандартизації неможлива без комплексного використання різних механізмів публічного управління. Взаємодія між державними інституціями, бізнесом, громадянським суспільством та міжнародними партнерами дозволяє забезпечити належний рівень технічного регулювання та стандартизації. Відсутність ефективних механізмів або їхній неузгоджений розвиток може призвести до низької якості продукції, втрати конкурентних позицій на світовому ринку та технологічної відсталості.

Висновки. Проведений аналіз дає підстави зазначити, що механізми публічного управління у сфері формування системи національної стандартизації – це сукупність інституційних, нормативно-правових, організаційно-адміністративних та економічних інструментів, які використовуються державними органами, громадськими інституціями та іншими зацікавленими суб'єктами для забезпечення розробки, впровадження та контролю за національними стандартами з метою підвищення якості продукції, безпеки, конкурентоспроможності економіки та інтеграції у міжнародні ринки.

Механізми публічного управління у сфері формування системи національної стандартизації є ключовими інструментами державної політики, що забезпечують регулювання, контроль та розвиток стандартів на національному рівні. Вони включають правові, інституційні, економічні, організаційні, інформаційні та контрольо-наглядові заходи, які разом створюють ефективну систему регулювання. В умовах європейської інтеграції України важливим аспектом є гармонізація національних стандартів із міжнародними нормами, що сприятиме підвищенню якості вітчизняної продукції, її конкурентоспроможності та інтеграції у світові ринки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Громоздова Л.В., Маляревський В.М., Маркіна М.І. Теоретичні основи поняття «механізм публічного управління». URL: <https://ir.kneu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/d43f8c69-076d-4539-b2cc-8d518d14090b/content> (дата звернення: 27.01.2025).
2. Неділько А.І. Теоретичні підходи до визначення поняття «Механізм публічного управління». *Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування*. 2018. №2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ttpdu_2018_2_8 (дата звернення: 27.01.2025).
3. Білик О.І., Лукашевська У.Т. Сутність, значення та розвиток публічного механізму. *Економіка і суспільство*. 2017. №12. С. 177–180. URL: http://economyandsociety.in.ua/journal/12_ukr/28.pdf (дата звернення: 27.01.2025).
4. Ремезовська Н. Дослідження значення поняття «стандарт» в контексті Британської шкільної освіти. URL: https://dspace.udpu.edu.ua/bitstream/6789/1532/1/Ponyattia_standart.pdf (дата звернення: 27.01.2025).
5. Стандартизація: Навчальний посібник. Кропивницький; ЦНТУ, 2021. 307 с.
6. Грицюк Н.О. Сутність понять «нормування» та «стандартизація» як економічних категорій. *Економіка та управління національним господарством*. 2018. Випуск № 15. С. 115–119.
7. Вербівська Л. Функціональне значення сертифікації, стандартизації та управління якістю продукції в сучасних бізнес-процесах. *Економіка та суспільство*. 2023. №54. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2810> (дата звернення: 27.01.2025).
8. Сергеева О.Р. Стандартизація в Україні: теоретичні основи та вплив на якість продукції. *Агросвіт*. 2019. № 20. С. 45–49. DOI: 10.32702/2306-6792.2019.20.45
9. Замковий Р. В. Організаційно-правові механізми реалізації державної політики у сфері стандартизації України. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2017. №12. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1378> (дата звернення: 27.01.2025).

REFERENCES

1. Hromozdova, L.V., Maliarevskiy, V.M. & Markina, M.I. (n.d.). Teoretychni osnovy poniattia «mekhanizm publichnoho upravlinnia» [Theoretical foundations of the concept of «public governance mechanism»]. Retrieved from <https://ir.kneu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/d43f8c69-076d-4539-b2cc-8d518d14090b/content> [in Ukrainian].
2. Nedilko, A.I. (2018). Teoretychni pidkhody do vyznachennia poniattia «Mekhanizm publichnoho upravlinnia» [Theoretical approaches to the definition of the concept of «Public Governance Mechanism»]. *Teoriia ta praktyka derzhavnoho upravlinnia i mistsevoho samovriaduvannia – Theory and Practice of Public Administration and Local Self-Government*, 2. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ttpdu_2018_2_8 [in Ukrainian].
3. Bilyk, O.I. & Lukashevskya, U.T. (2017). Sutnist, znachennia ta rozvytok publichnoho mekhanizmu [The essence, meaning and development of the public mechanism]. *Ekonomika i suspilstvo v Economy and Society*, 12, 177–180. Retrieved from http://economyandsociety.in.ua/journal/12_ukr/28.pdf [in Ukrainian].
4. Remezovska, N. Doslidzhennia znachennia poniattia «standart» v konteksti Brytanskoï shkilnoi osvity [Research on the meaning of the concept of "standard" in the context of British school education]. *dspace.udpu.edu.ua*. Retrieved from https://dspace.udpu.edu.ua/bitstream/6789/1532/1/Ponyattia_standart.pdf [in Ukrainian].
5. Standartyzatsiia: Navchalnyi posibnyk [Standardization: Textbook] (2021). Kropyvnytskyi: TsNTU [in Ukrainian].
6. Hrytsiuk, N.O. (2018). Sutnist poniat «normuvannia» ta «standartyzatsiia» yak ekonomichnykh katehorii [The essence of the concepts of "norming" and "standardization" as economic categories]. *Ekonomika ta upravlinnia natsionalnym hospodarstvom – Economics and management of the national economy*, 15, 115–119 [in Ukrainian].
7. Verbivska, L. (2023). Funktsionalne znachennia sertyfikatsii, standartyzatsii ta upravlinnia yakistiu produktsii v suchasnykh biznes-protsesakh [The functional significance of certification, standardization

- and product quality management in modern business processes]. *Ekonomika ta suspilstvo – Economy and society*, 54. Retrieved from <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2810> [in Ukrainian].
8. Serhieieva, O.R. (2019). Standartyzatsiia v Ukraini: teoretychni osnovy ta vplyv na yakist produktsii [Standardization in Ukraine: theoretical foundations and impact on product quality]. *Ahrosvit – Agrosvit*, 20, 45–49. DOI: 10.32702/2306-6792.2019.20.45 [in Ukrainian].
 9. Zamkovyi, R.V. (2017). Orhanizatsiino-pravovi mekhanizmy realizatsii derzhavnoi polityky u sferi standartyzatsii Ukrainy [Organizational and legal mechanisms for implementing state policy in the field of standardization of Ukraine]. *Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia ta rozvytok – State administration: improvement and development*, 12. Retrieved from <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1378> [in Ukrainian].

*Подано до редакції 28.01.25 р.
Прийнято до друку 05.03.25 р.*